

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

KIRKEHISTORISKE SAMLINGER,

FJERDE RÆKKE,

UDGIVNE AF

SELSKABET FOR DANMARKS KIRKEHISTORIE

VED

HOLGER FR. RØRDAM,

Dr. phil., Sognepræst.

ANDET BIND.

KJØBENHAVN.

I KOMMISSION HOS UNIV. BOGHANDL. G. E. C. GAD.

THIELES BOGTRYKKERI.

1891—93.

Breve til Biskop Henrik Bornemann i Aalborg.

Ved Overlærer D. H. Wulff.

Efterfølgende Breve, der meddeles efter Originalerne i Aalborg Bispearkiv, indeholde Oplysning om de Spørgsmaal vedrørende Embedssager, der vare oppe mellem Biskopperne i Tiden nærmest efter Udstedelsen af Danske Lov (1683). Den gammeldags Retskrivning er beholdt, kun med Rettelse af den vilkaarlige Brug af store og smaa Begyndelsesbogstaver.

1.

Fra Biskop Christen Lodberg i Ribe.

(Hele Brevet egenhændigt.)

Indhold: 1. Om Kirkernes Forsvar, Regnskabsprovster. 2. Om Fremgangsmaaden mod dem, der ligge deres Børn ihjel. 3. Om Skolebetjentens Løn. 4. Om Degne at kalde. 5. Grundskat af gejstlige Residenser.

Høyærede Hr. Collega og huldeste Ven.

Hans meged angeneme Skriffvelse aff dato den 2 hujus haffver hiertelig glæded baade mig och min Hustrue, som med alle vore beder Dem tusende Gange være vellkomne till Jylland och ynske Dem med alle Deris Guds naadige Velsignelse baade till Liff og Siel, samt et lang och lyck-

saligt Leffned¹⁾. Jeg er viss paa, att min Hr. Collega, om hand icke faaer saa store Indkomme, saa skall hand dog faae bedre Helbred och leffve lengere och med mindre Fortred. Min Kierriste saa vell som jeg ynsker Leylighed, att vi kunde samles med Dem och gledis tillsammans i Gud och voris fortroelige Venskabs Erindring, saa vell som att conferere om adskilligt voris Embeder angaaendes. Ellers att tienne min Hr. Collega i hans Begiering, saa beder jeg tjenstl., att min Hr. Collega ville lade sig behage mit Betenckende. 1) Kand jeg icke anderledis forstaae, end at jo Stifttsambtmanden och Biscopen ere allene Forsvar for H. kongl. M. Kiercker, uden saa vit Regnskabs-prousterne aff H. kongl. Maytt. særdelis er forlent, och haffver ellers icke nogen anden noged her udi att sige med Bestillingers Beskickelse, uden saa viide, som mand siger: Minima ipse curat prætor. Jeg neffner Regnskabs Prouster, fordi baade hans och mit Stiftt ere deelte i slige Proustier. 2) Med dem, som ulyckeligen ligge deris Børn ihiel, haffver jeg fuldt min sl. Formands vestigia. Hand absolverede dem mesten selff, och det mest in synodis. Jeg haffver nu holdt 4 synodos. I de 3 første haffver jeg holdt Absolution. I det siste skede det icke, fordi de, som gaffve sig an, komme saa sildig, att jeg icke kunde conferere med dem, førend jeg gick paa Moded, hvorfor jeg afttingede med dem och gaff dem Zedel till deris Sogne Præster eller Prousterne. Undertiden skriffve Præsterne mig till, naar det er langt till synodum, saa remitterer jeg Absolutionen till dem selff. Undertiden komme Personerne till mig selff her i Ribe och enten begierer Absolution aff mig selff till deris Samvittigheders Trøst, hvor jeg da tiener dem i ministerii Offerværelse, eller och de begierer Tilladelse att absolveris hiemme, saa skeer det. Thi her er inted, som binder Biscopen till att absolvere dem; men hid indtill haffve de icke maatt absolveris uden

¹⁾ Bornemann var Biskop i Aalborg 1683—93.

hans Tilladelse, och mig siunes, att det er best, att det bliffver saa. Her i Stiffted er det gruelig gement. 3) Hvad Scholetiennerne och andre anl., som aff Hospitalerne kunde være afflagte med noged siden anno 1600, da bleff den Forordning mig icke tillskicked, och Stifftambtmand haffde vi ingen den Tid, efftersom sl. Greffven var død. Derfor haffver jeg mig intet der med befatted. Men naar voris Hr. Stiftsamtmand nu kommer, som jeg vill forhaabe att skall skee med det første, saa ville vi giffve Erklaring der om till Rentecammered. Jeg mener, att de komme vell till att nyde det, de haffve nydt. Thi hvorledis skall ellers Scholerne holdes? 4) Degnekaldene anl., da ere de saa ringe, at her kommer icke studiosi till att begiere dem. Jeg maae lade mig nøye med andre, som haffver gaaed lidt i Scholen och kunde deris Catechismum och noged omgaaes med Sangen, och saa lenge her kommer ingen Student at angiffve sig, saa bliffver det der ved. Och Degne haffver jeg hid ind till alleene sat, veed och icke andet, end att jeg jo kommer till att gjøre saa her effter. I det ringeste skall jeg examinere dem och giffve dem Confirmatz, om nogen anden ville prætere noged, som dog vell ingen gjør, uden hvor der er jus patronatus, der kommer det dem till att kalde Degne.

I det øffrige beder jeg min høyærede Hr. Collegam och hulde Ven, att hand vill undertiden lade mig nyde hans Skriffvelse, och derimellem hilse sin ædle och dydefulde Kieriste fra mig og min Hustrue paa det allertienestvilligste och kierligste med deris kieriste Børn. Min Jacob¹⁾ helser hans forhaabede Kieriste Hedvig Margrete Bornemand, og jeg min hjerte lille Gudsøn Hieronymus Bornemand. Jeg kand icke forstaae aff min Hr. Collegæ Skriffvelse, om Hr. Bornemand er hos ham i Aalborg eller ey. Er hand da der, da vill jeg haffve hannem inderlig hilsed som min tillkommende Svoffver Søn. Giffve Gud, att Aarsens

---

¹⁾ Senere Biskop i Fyns Stift.

Tid vaar saa skicked, da skulle jeg besøge hannem inden Snapsting. Jeg agter mig med Guds Hielp ud i Stifted noged nær Viborg och haffver sat mig for att giffve en liden Visitte till min gode gamle Ven Doct. Søren Glud¹⁾. Jeg formoder, att min Hr. Collega kommer engang med Hustru till Tye i sit Stift, saa vilde jeg rette min Leylighed effter, att jeg kunde komme hannem saa nær, att vi kunde tales ved. Detimellem vilde min Hr. Collega lade mig vide, hvorledis der betalis Grundskatt aff geistlige Residentzer hos hannem, om der betalis som aff dem, der boe i Leyehuse, nemmelig, eller $\frac{1}{2}$ proCento, som de Geistlige i Kiøbenhaffn betale, eller de betale 5 proCento effter Forordningen. Jeg haffver skreffved voris Hr. Collegæ Hr. Doct. Baggero till, som haffver svared mig, att uden for Kiøbenhaffn i Sielands Stift betales aff de geistliges Residentser effter Forordningen à 5 pro cento af $\frac{1}{8}$ Deel. Her fordris det ligesaa aff oss. Men jeg vilde gierne vide, hvor det holdes paa andre Steder. Ellers haffver jeg laded fornemme ved Rentecammered, og haffver Hr. Rentemester resolvered, at hver Biscop i Jylland skulle for sit Stift indgiffve Supplicatz, saa vilde hand skaffe Erklering och kongl. Resolution. Min Hr. Collega ville vide mig sit Betenckende med første Post. Jeg vilde och gierne vide, hvor tit Aalborg haffver Post om Ugen, naar dend kommer och gaaer, att jeg kand vide at rette mig i mine Skriffvelser, thi jeg haffver her 2 Gange Post om Ugen.

Ribe d. 11 Decemb. 1683.

Vale et millies vale.

Christ. Lodberg.

Udskrift: Den velædle och høiærværdige Herre Doct. Henrich Borneman, velforordnede Superintendent ofver Aalborg Stift, min høiærede Hr. Collega och hulde Ven tienistl.

Aalborg.

Franco Hadersleb.

---

¹⁾ Biskop i Viborg.

2.

Fra Biskop H. Bagger i Kjøbenhavn.

(Hele Brevet egenhændigt.)

Indhold: 1. Om Forstrækningen til Kongen. 2. Om Degnes Beskikkelse.

Salutem in Christo Jesu!

Vir summe reverende, nobilissime, amplissime, domine collega, affinis¹⁾ ac frater in Jesu Christo conjunctissime maximeqve honorande. Jeg tacker ham for hans gode, fortrolige Skriffelse oc glæder mig ved, att hand nu saa vel er etableret der paa Stædet oc hans ganske Familie endnu i god Velstand, den Gud fremdelis vilde bestandig giøre til hans Ære oc deris samptl. gode Fornøyelse! De 200 Rdr., som dominus affinis begiærer at transportere till mig aff sin Fordring her hos kongl. Maytt., tog jeg gierne imod, dersom jeg kunde forsickre mig at bliffve nogensinde 200 Skillinger deraff mæctig, i hvad Bekymring oc Fortræd jeg ellers skulde haffve, den jeg for at tiene domino collegæ gierne vilde udstaae; men at haffve den forgiæffvis oc i Længden tage Skade, var meget fortredeligt. Jeg haffver i denne Vinter ladet mig være angelegen at indbringe noget deraf bode for ham oc de andre her in corpore; men det svaris mig hautement, at alle de andre Stifter har allerunderdanigst affstaaet deris Prætention oc cederet det aldeelis til hans kgl. Maytt., det samme de fra os vilde formode. Særdelis kastas mig domini affinis sal. Formand fore, som kort for hans Død skall haffve skreffvet hans Maytt. self till, oc till de kongl. Vaabens større Flore oc Fremgang (som formalia skal liude) allerunderdanigst affstaaet den ganske Capital, som var lidet mindre end de her aff Stifftet, till hans kgl. Maytt. Deroffver jeg hidindtil forgiæffvis har arbeidet oc motte vel befryckte, att det her-effter, særdelis rebus sic stantibus, skulde icke bliffve

---

¹⁾ Tyder her ikke paa noget Svogerskab, men er blot, som ofte det tilsvarende danske Svoger, en Venskabsytring ligesom Frater.

bedre, endog jeg underdanigst vil formode, at mand vel skall falde paa mildere Tanker, dersom vi motte beholde Fred. Beder amice, dominus affinis icke tager mig det ilde op, att jeg effter slig Beskaffenhed maa undskylde mig derfor, forsickrendis ham, at jeg ellers saa troelig skall arbeide for hans Betaling som for mig selff, der har 300 Rdr. i samme Capital oc kand intet niude deraf. Maaske det kunde intet skade, om hand skreff Hr. Rentemester selff til derom, effterdi hand prætenderer dog at vilde voris Orden vel. Her arbeides i disse Dage paa nogen Moderation for de geistlige i Skatter oc Udgiffter, men her ere monstra et prodigia opinionum hos en Deel, i hvad der vil bliffve af paa det sidste. Vi har nogle male feriatos¹⁾ at dragis med, oc dersom de motte høris, som de ere dristige til at tale, actum de nobis est. Men Hr. Rentemester er selff vel nok intentionered. Plura de hoc alias. Med Degnene holder jeg her den Skick, at de, som ere in officio, eller de, fast de ere ikke studiosi, naar de ickun har skicket sig vel oc har giort nogen Fruckt, confirmerer jeg dem som Sædedegne, oc hvor noget vacerer, som ingen studiosus enten begierer eller vill antage, da beskicker jeg en anden skickelig Karll, ligesom hidindtil sket er; thi ellers skulde Ungdommen forsømme i Mangell aff studiosis, oc jeg ved, att Bogstaffven hvercken kand eller bør anderledis forstaas, end hvor studiosi det vill antage. Men hvordan det vil gaa med vore Skoler efter den Reduction oc den Indpas, der er sket i deris Indtegt formedelst Loven, det vil Tiden lære. Jeg er nu i fuld Action med dem derom oc forventer Udgangen, ut salva sit respublica nostra. Jeg haffver vel mere at skriffve om et oc andet; men Budet haster, oc jeg offveriles aff en Deel andre, som staar oc bier. Jeg offverleverer ham i Guds Naadis Haand till all krafftig Beskiermelse

---

¹⁾ o: ildesindede, slette.

oc Velsignelse offver hannem oc hans ganske Hus, stedse bliffver

honoratissimi domini affinis
Haffn. d. 17 Mart. 84. trofaste oc tjenstberedvilligste
Collega oc Broder i Christo
J. Bagger.

Udskrift: Ædle velærverdige Doct. Henrich Borneman, Biscop ofver Vendelboe Stiftt, min højtærede Collegæ, Svoger, Ven oc Broder i Christo, dette tjenstlig.

Aalborg.

3.

Fra Biskop S. Glud i Viborg.

(Hele Brevet egenhændigt.)

Indhold: 1. Om Ligtjenesten ved Skolen og Taxten derpaa. 2. Om Kjøbstadkirkerne Inspektion.

Plurimum venerabilis, nobilissime et amplissime domine episcopo, collega, amice et frater in Christo conjunctissime.

Hans ædle Velærverdigheds angenemme oc meget høfflige Skrifvelse af d. 15 hujus er mig forleden Postdag vel indhændiget, derfor ieg oc tjenstvilligst betacher. Anlangende først, hvorledis det her i Stiftet hafver sig med Kirckers, Skolers, Degnenes oc slige andre deris Indrettelse til Taxering oc Pension efter hans kongl. Majest.s udgangne Lov, oc fornemmelig, hvorledis voris Skole i Viborg er taxeret til Lijgtjenesterne efter seenest udgangne Forordning om Begravelse: hvad Opvartning ieg dennem hafver destineret med Lijgene, oc hvad Løn dennem derfor er tillagt: item om ieg rører noget ved Degnene paa Landet at pensionere efter Loven til Skolerne: eller oc om det endnu bliffver ved det gamle? Saa gifves derpaa til venligst Giensvar, at alting i saa Maade endnu beroer ved det gamle, en Deel for at ansee, hvad Tiden fremdelis vil medbringe, en Deel, hvad de forordnede Commissarier ofver Skolerne vil anfange, oc endelig hafver ieg endnu intet vilde befattet mig med Taxering til Lijgtjenesterne, af Aarsag en Deel af de andre, som oc udi den Forretning

skulle være interesseret efter Forordningen, skulle maaskee lidet i saa Maader see paa Skolens Beste. Der ieg her til Stedet ankom, gafves alene for den heele Skole 4 Sldr., hvilchet ieg opsatte til 4 Rixdll., hvorved det endnu forblifver: oc naar der iche tages heel Skole, saa betaales efter Proportion, oc giøres derfor Opvartning efter Forordningen. Hvad det andet anbelanger, da antager ieg tillige med Stiftsbefalingsmanden Kirchernes Forsvars Nafn oc Embede saavel ved Kiøstedkircherne i Stiftet som ved Kircherne paa Landet. Titelen gifves os særdelis udi den Forordning, som om Kirchernes Forsvar oc dets Korntaxt er udgaaen d. 23 Augusti anno 1672. Dog er derhos at acte, at Borgemester oc Raad her i Byen hafver self hidindtil forhørt deris egne 2 Kirchers Regnskaber, som ieg dog hafver eracht Stiftsbefalingsmanden oc mig at være præjudicerligt: men som hans Excellence iche hafver vildet befatte sig dermed efter giordt Anmodning, saa hafver ieg oc saaledis mot laade det bero oc passere til denne Dag, oc hafve de saa self til deris Gierning at svare. Skal ellers være mig af Hiertet kiert, om ieg herefter min høyærede k. Collegæ udi noget kunde gratificere; thi daa skulle ieg dertil findes som skyldig saa beredvillig. Oc vil saa hermed slutte hans ædle Velærverdighed med sin Kieriste oc elskelige Børn under guddommelig Protection til Siæls oc Lifs langvarig ynskelig Velstand, forblifvendis herhos

Viborg udi Hast d. 20 Martii hans ædle Velærverdigheds
anno 1684.   tjenestberedvilligste Collega,
Ven oc Broder i Christo
S. Glud.

Udskrift: Velædle, velærverdige oc høylærde Mand
Doct. Hendrich Bornemann, Superintendent ofver Vindelboe
Stift, min høyærede kiere Collegæ, Ven oc Broder i Christo,
dette tienistvilligen.

4.

Fra Biskop Bagger i Kjøbenhavn.

(Hele Brevet egenhændigt.)

Indhold: 1. Om Forstrækningen og Refusion derfor. 2. Om Degnene. 3. Om Kjøbstadkirker. 4. Om Sjælands Kirkegods m. m.

Salutem in Christo Jesu!

Vir summe reverende, nobilissime, amplissime, domine collega, affinis ac frater in Christo conjunctissime, honoratissime. Det gjør mig ont, att Bønnerne dennem saa rude motte fremkomme, endog Jeg icke troer, at de nogen Sinde har faaet dem anderledis for min Tid; men Jeg har nogle Gange, paa egen Bekostning, ladet dem besticke, oc skulde vel nu ligesaa hafve været skeet, dersom Jeg icke aff Tiden haffde været offverilet. Om nogen Refusion for den allerunderdanigst gjorde Forstrækning er nu saa lidet at formode i disse Tider, som hans Maytt. nu paa nye søger att optage Penge, hvor de kand bekommis, skal oc aff Universitetet haffve til d. 11 Juni 12000 Rd., som de aff des Capitaler, efter kongl. Maytt. allernaadigste Villie, mod got oc noksom fornøyelig Pant saaledis indsetter. Maaske det vil bliffve almindeligt nu som tilforn, att vi samtl. derom allernaadigst vorder ansøgte, effterdi det seer sælsomt ud, oc vore Naboer siunis at mene os det troeligen, saa at hans Maytt. skall haffve alle sine Kræfter til Lands fornøden for at stille sig i tilbørlig Positur. Jeg skall dog icke undlade, ved Leylighed, at poussere paa nogen Refusion, endog Jeg icke uden Ømhed nu taler derom. Hvad de gode Mænd der i Stiftet kand vente for sit, veed Jeg icke, effterdi mig er sagt, at de ingen Obligation derpaa haffver, eller oc den maa være for kort Tid dem giffven. Dominus Collega maa sickerlig forlade sig till, at Jeg derudi skal saa candide handle for ham, som om hand selff kunde være tilstæde. Gud velsigne Kongen, som har ladet sig hans Kirkes og fattige Tieneres Nød gaa til Hiertet, saa Jeg, nest Guds Hielp, formoder, saasom Jeg om Kongens Villie er noksom forsickret, att samptl. geistlige oc deraff

depunderende skall med første krafftig vorde soulagerede. Gud være sin salvedes store Løn derfor ævindelig! Det hviler her med Degnene oc deris Indkomster; men hvad Udgang det vil faa dermed, giffver Tiden. Jeg har allerede indgiffvet en Opsat paa, hvis Skolerne taber her i Stiftet, om det skal holdes efter Loven, som løber til 7000 Dr., oc Jeg tviffler, at der bliffver giort noget derved; men bliffver vi till Aaret igien, da skall det vel spørgis, hvad Effect det vil foraarsage. Den første Skole, som skall lide derved, bliffver Roeschilde; Gud forbiude, de skulde falde deroffver, det Jeg meget fryckter fore! Med alle Kiøbstædkirkerne har vi her i Stiftet lige Inspection som med Landsbyekirkerne. Den sal. Hr. Rigs-Marschal oc Jeg supplicerede derom for nogle Aar siden at bliffve frie der fore, effterdi vi fant saa stor Vidervertighed paa en oc anden Stæd; men det bleff os affslaget, saa at her er nu ingen, som io svarer under os, undtagen disse her i Staden oc Corsøer Kirke. Roschilde, som den sal. Hr. Rigs Marschal til forn alleene haffde, sig til liden Baade, svarer nu under os begge, ligesaa de andre. Det dominus Collega klager offver, at Kirkerne deroffre ere mangesteds i Flæd med andre Proprietarier, det har været mange Kirkers Ruin her i Stiftet; men vi tør nu icke affhende noget aff det, som Kirken tilhører, uden kongl. Tilladelse; thi med Mageskiffte ere Kirkerne intet tiente, hvorføre det er i de samme terminis dermed, som det har været, oc dersom Kirkerne, som formodes, nu niuder nogen Friehed paa sit, kunde mand maaske med Tiden komme til at handle med Proprietarierne om sin Herlighed, saa at Kirken kunde bliffve for sig self. Johannes Finckes Gaard er solt oc bortskjødet till Krigsraad Harboe, men endnu ingen Penge derfor indkommen, hvilket Hr. Finckes Ophold skal foraarsage, som sidder endnu i Gaarden og skal icke vilde fløtte, saasom Johan Jørgen foregiffver. Saasart Pengene falder, skal dominus Collega derom adverteris. Imidlertid

vil Jeg forønske Guds krafftige Velsignelse offver hannem
till all bestandig oc ønskelig Velstand, oc stedse forbliffver
honoratissimi domini affinis et collegæ

P. S. Rituale er nu trofaste oc tjenstberedvilligste
aldelis færdig fra min Collega oc Broder in Christo
Haand oc ligger hos D. Leth H. Bagger.
at igiennemlæse. Min oc min
Hustrues tienstl. Hilsen til hans
gode Kiæriste.

Udskrift: Ædle Velærverdige Doct. Henrich Borneman,
Biscop ofver Vendelbo Stiftt, min højtærede Collegæ, Svoger,
Ven oc Broder i Christo, dette tienstl.

Fr. Hadersl.

Aalborg.

5.

Fra Biskop E. Grave i Aarhus.

(Hele Brevet egenhændigt.)

Indhold: Om to fra Aalborg til Aarhus Skole bortdragne Disciple.

Salutem a fonte salutis plurimam!

Summa veneratione suspiciende, nobilissime atqve am-
plissime vir, domine collega, amice et frater in visceribus
Jesu conjunctissime omnibusqve nominibus amande et
æstimande.

Som dette er det første Breeff, Jeg E. ædle Vellær-
værdighed siden siin i det biscopelige Embede Indtrædelse
tillskrifver, saa gratulerer Jeg E. R. D. impensissime oc
ynsker Eder aff alt mit Hierte omnem coelibus delapsuram
felicitem. Adsit tibi muneriqve tuo gravissimo θεός ἀπὸ
μηχανῆς suis in te donis opulentissime longumque faveat
et in ecclesiæ suæ incrementum diutissime te sospitem
servet atque incolumem!

Det skall fortryde mig i mit Hierte, om noget ved
dette Sted skulde skee E. ædle Vellærv. till dend aller-
ringeste Præjudice eller Fortræd, om Jeg ikke stræbede
det aff ald min Krafft at hindre oc afverge. Dee tvende
Skoelespersohner fra Aalborg, som efter saa idelig oc

indstændig Annmodning aff Rectore her i Skoelenn bleefve annammede, alleene, indthil mand kunde fornemme, om dee kunne med dee vedkommendes Villie forløfuis der fra, oc paa det dee jmidlertid icke skulde komme i Vildfarelse, ere strax oc udenn Forhaling remitterede til scholam patriam, oc skal aldrig saadanne transfugæ, saa lænng Jeg leefver, her i Skoelenn saaleedis meere vorde annammede. Formoeder saa, at honoratissimus dominus collega her med vorder til freedz oc forsickrer sig, quod ipsum summo affectu prosequar et medullibus amplectar ac venerer. Minn Svaghed er saa stoer oc smertelig, at jeg kann icke denne Sinde skrifve meere. Itaque succingo calamum teque *πανοικί*¹⁾ tutelæ divinæ ex animo commendo, bona ad utramque vitam spectantia tibi tuisqve *όλοκαρδίας*²⁾ apprecans.

E. ædle Vellærv. troeforbundne oc thienist-Aarh. d. 5 Nov. 1684. villigste Tjenere

Erick Grave.

Udskrift: Dend veledle, velærværdige og høylærde Mand Dr. Henrich Borneman, kongl. Mayttz velforordnede Superintendent ofver Aalborg-Stift oc S. S. theologiæ Doctori, min høytærede, kiere Collegæ, Ven og Broder i Christo, tjenstvilligen tilskrefvet.

Aalborg.

6.

Fra Biskop S. Glud i Viborg.

(Hele Brevet egenhændigt.)

Indhold: 1. Om det ny Maal ved Kirkerne. 2. Om Kommissionen om Kirkegodset.

Plurimum venerabilis, nobilissime et amplissime domine episcopo, collega, amice et frater in Christo conjunctissime.

Hans ædle Velærverdigheds angenemme Missive er mig forleden Onsdag ved min gode gl. Ven Lucas Hansøn,

¹⁾ ο: med hele dit Hus.

²⁾ ο: af ganske Hjærte.

Tolder udi Aalborg, vel indhændiget, hvorfor oc tjenestvilligst betaches, oc gifves til venligst Giensvar, at hvad det nye Maal belanger, daa besverges Kircherne udi dette mit anbetroede Stift iche i saa Maade med nogen Udgift, ey heller er endnu funden nogen, som derom hafver ladet sig merche for mig, oc om saa skeede, vil ieg svare, at hvo som har Kircherne Tiende i Fæste, ere plictige derfor at betale med rede Penge eller oc yde det paa hvad Sted her i Stiftet, som Kirchevergerne det vil henlyse, efter Loven lib. 2 c. 22 artic. 18. Oc saaledis annammes intet Korn paa Kircherne Vegne, et per consequens giøres ey heller noget Maal behof. Det Forslag, som min høytærede k. Collega hafver giort paa de fattige Degnes Vegne, anlangendes den Confirmation, som skulle tages paa deris Kaldsbref, befalder mig usigelig vel, oc vaar at ynske saaledis motte gaa; thi det er dennem umuligt enten at reyse eller gifve mere, saasom ved den Bestilling her i Landet er alene splendida miseria. Jeg hafver oc self herom giort Erindring; men ieg hafver endnu intet igien hørt derfra enten om min k. Collegæ Forslag eller mit eget. Oc tacher derfor saa meget dis høyer, at dette motte vorde mig forstendiget, oc glæder mig høylig derofver. Udgangen blifver vel siden fornummen til fuldkommen Endelighed. Her udi Stiftet er ingen Commissarier begeret til at forene Kirchegodsets Herlighed oc Landgiæld, som dog høylig vaar fornøden, oc har dog hvilet indtil denne Dag, formedelst her i saa Maader falder stridige Stemmer. Vilde venerabilis dominus Collega hafve den Godhed ved sin Amanuensem at meddeele mig Copie af hans kongl. Majett.s naadigste Bref til Commissarierne udi dette Fald, skeede mig en usigelig stor Tieneste, oc saa skal hand være forsichret, at ieg oc skal laade det være mig alvorligen angelegen, at det oc her paa samme Maade motte vorde practiceret, saasom de, der har Herligheden, ved ulidelig Arbeyd paa de fleste Steder forøder Godset. Jeg hafver ellers ydmygst at tache, at venerabilis dominus

Collega vil vide mig den Ære oc Venskab at communicere med mig udi hvis kand forefalde, hvorudi ieg oc herefter skal gjøre hannem samme Skeel, hvorudi ieg en Tid lang er vorden forhindret ved min Kierestes langvarig oc store Svaghed, som mig er til største Hiertens Bedrøvelse. Gud hielpe og trøste os tilsammen! I det øfrige forblifver ieg nest al glædelig Velstands Ynske ofver hannem saavelsom hans Kiereste oc elskelige Børn

hans ædle Velærverdigheds tjenestberedvilligste

Collega, Ven oc Broder

Viborg d. 20 Julii anno 1685.

S. Glud.

Udskrift: VelEdle velbr. velærværdig og høylærde Mand Dr. Henrich Bornemann, kongl. Maytt.s velforordnede Superintendent ofver Aalborg Stift, min høytærede k. Collegæ, Ven oc Broder i Christo tjenestvenligst.

Franco.

Aalborg.

7.

Fra Biskop H. Bagger.

(Hele Brevet egenhændigt.)

Indhold: 1. Om Præsters Selvkommunion. 2. Om Degnenes Indtægter og Boliger. 3. Om Kirkegodset. 4. Om Kirkeregnskaberne. 5. Om Kvægtienden. 6. Om Præstegaardspenge.

Salutem in Christo Jesu!

Vir summe rever., nobilissime, amplissime, domine collega, affinis ac frater in Jesu Christo conjunctissime maximeque honorande. Jeg taker min høistærede Collegæ oc gode Svoger for hans gode angenehme Skriffvelse, oc særdelis, at hand endnu vil bære nogen Reconnaissance aff voris forrige Familiaritè, vilde ønske, at Jeg i nogen Maade kunde eragtes capabel til at beviese ham nogen agreable Tieniste, som Jeg, icke alleniste effter mit Løffte, men endok effter voris felles Embedes oc Venskabs Plicht befinder mig forbunden dertill oc skall redelig beflite mig paa att beviese min Oprictighed oc trofaste Velvillighed for ham i alle Ting. Hvad ellers de Poster anl., som min høytærede k. Collegæ oc Svoger begiærer mit ringe Be-

tenkende udi, da eragter Jeg vell, salvo aliorum iudicio, at 1) den Præst, som, uden nogen Fornødenheds Skin eller Prætext, self betiener sig med det høyværd. Sacramente, hvilket er imod Canones ecclesiæ, bør icke alleniste publice derfor at reprehenderes, men endok med en billig Mulct ansees, saafrembt hand ellers tilforn har været monitus derom, at hand sligt skulde lade fare. Men er hand nu første Gang befunden derudi, skulde Jeg vel raade, at dominus Collega alvorligen straffede det i hannem, med Interdicto de non iterando, saafrembt hand ey anderledis vilde sættes til Rette derfor. Ellers er det absolute forbudet i voris Rituale, som nu er ganske færdig fra Trycken, oc haabes til første Landemøde at vorde publiceret. 2) Den Quæstion om Degnene er saa kiædsommelig for mig, som den er odieus for andre, der har været Aarsagen i den temeraire Forandring, som nu befindes icke allene at være uden Fundament, men endok capabel til at evertere baade Kirken oc Skolen, som skulde ellers være Fundamenta reipublicæ bene constitutæ. Hans Maytt. haffde self forleden Vinter først skreffvet oc siden ved hans Excell. Viebe ladet mig sige oc forsickre, at det skulde giøres om igien, oc en sær Forordning derom forfattes. Siden er en af Ministris kommen imellem, som yiste et Expediens, hvorved baade Degnene skulde bliffve ved tillige med Skolerne, og Loven dog i den Punkt icke forandres. Dette Mysterium har mand med Længsel ventet effter, oc alt har det været in occulto, indtil nu for 2 à 3 Uger siden, da Tiden var i Hænderne, kom hand at conferere med mig derom, hvor Jeg fornam, at hand meest hensaa til Tiendernes Forhøyelse, hvilket var remedium malo peius, efftersom Tien-derne ey kand svare til den ordinaire Taxt, som de ere satte fore. Omsider var intet bædre Middel, end at de smaa Skoler skulde reduceris, oc deris Indkombst lægges til de store, om de icke kand hielpes. Hic Rhodus, hic saltus. Thi Jeg veed icke, om hans Maytt., som engang har improberet dette Forslag, vilde nu consentire derudi.

Imidlertid er nu intet videre kommen dermed, oc Jeg veed ey heller aff nogen anden Commission derom, som dominus Collega melder om. Men Jeg bliffver foraarsaget idelig at giøre nye Ansøgning derom, oc kommer det da til en virkelig Conference derom, som det maaske vil giøre, skall Jeg strax lade dominus Collega det vide, oc tviffler Jeg ingenlunde om, at de andre Episcopi io hørís hver for sit Stift, hvilket var det, som Jeg stoad paa i den Commission om Loven, oc skrifftl. siden tillige med D. Leth indgaff til hans k. Maytt., efftersom D. Nold haffver i den Post separeret sig fra os oc fuldte det andet Partie. Men Degneboligerne indretter vi her i Stiftet aff Kirkens Midler, saa at enten faae Degnene Penge aff Kirken til at bygge med paa Kirkens Grund, eller oc ham giffves et aff Kirkens Huse eller Gaarder, hvor slige findes, som kand være beleylige dertill. Thi paa anden Maade er det et langsomt Værk, som aldrig skulde komme i Rictighed, dersom det skulde søges hos Kongen, oc Gaardene tages aff Kongens Godz, hvorved Matriculen bleff forandret, Jordebogen formindsket oc anden Confusion foraarsaget, saa det ey lættelig skulde være at erholde. 3) Hos os staaer det alt nu i Flød ligesom før med Kirkerne oc andre Proprietarier, som prætenderer Herligheden til adskillige Stæder, hvor Kirker, Skoler oc Hospitaler for Landgilde ere interesserede. Jeg for min Part seer intet Middel til at komme aff den Labyrinth, med mindre enten Kirkerne kand handle sig Herligheden til fra de andre (hvilket vi her icke paa nogen Stæder meget attraar effter, men seer heller at bliffve aldeelis aff med Godset, som er Kirkerne mere oneri end emolumento) eller om de andre Proprietarii tilhandle sig det fra Kirkerne. Jeg veed vel, at hos dem er en Commission derpaa forhverffvet, oc velb. Hr. Cancellie Raad Scheel har talt med mig derom, men ieg kand icke see, hvad Udgang den kand tage, saalenge det icke kommer til en aff Delene, som før er meldt. At disputere dem Adgang til den prætenderede Herlighed, vil vel bliffve

besværligt efter saa lang Præscriptionem . . . , oc vil falde Kirkerne alt for kosteligt, hvorfor vi lader det her beroe i de samme terminis, som det hidindtil været haffver, og venter bædre Leylighed til at giøre sig løs fra det onere.

4) Kirkeregnskaberne i Kiøbstæderne har nu paa nogle Aars Tid icke været os formeent nogensteds her i Landet undtagen i Corsøer, som har erhøldet Privilegium som en Stabelstad selff at forhøre dem, hvorfor vi icke anderledis omgaas dermed end med andre Kongens Kirker, ihvorvel vi gierne vilde forskaanes derfor, eftersom de ere mesten Del saa armelige, at de icke aff deris egne Midler kand holdes ved Lige, oc aff andre Kirker kand det ey tillades imod Loven. Med Qvægtienden har vi her i Stiffet intet at bestille, saasom den allene er hiemfalden til Præsterne, ligesom det i Skaane altid været haffver, hvorfore det udtryckelig bleff tilsat i Loven efter min giordte Erindring derom, hvor Kirkeqvægtiende tilkommer p. 382 § 17. Oc i den Fald ere Præsterne her gierne tilfreds at skriffve paa Stok med dem effter Loven, indtill de opnaae denarios, effterdi hvor Bonden betaler Penge for de øffrige Høfueder, der gielder en Kalff ligesaa got som et Lam, oc et Føl ey mere, men alle lige, saa at Jeg vilde vel formode, at Kirkerne i Længden icke skulde befinde sig ilde derved, dersom de ellers kand niude sin Rætt. Men det ere slige Domme, som disse Tider idelig fører med sig. Vilde dominus Collega lade sig behage at forfatte en rictig Specification paa de indkomne Præstegaardspenge oc mig den lade tilkome under sin Haand, saa skall der strax stilles Ordres, at Pengene skal vorde affordrede fra ham selff, oc fornøvelig Quittering ham der tilstillet imod Pengenes Annammelse tillige med — — — Obligationer(?), som maaske vorder affbetalte. Tiden oc Papiret holder oppe, saa faar Jeg oc denne Gang holde oppe, men aldrig med den Kiærlighed, som Jeg er forbunden til ham, i hvilken Jeg næst all Lyksaligheds oc Glædes Ynske sampt plictig

Hilsen til Madame stedse bliffver honoratissimi domini collegæ

Hafn. d. 22 Aug. 85.   trofaste oc hulde Ven oc Svoger
J. Bagger.

Udskrift: Velædle oc høyærverdige Mand Doct. Henrik Borneman, Biskop ofver Aalborg Stiftt i Jylland, min høytærede kiere Collegæ, Ven oc Broder i Herren dette tienstl. a Aalborg.

8.

Fra Biskop S. Glud.

(Hele Brevet egenhændigt.)

Indhold: 1. Om Kvægtienden til Kirkerne.   2. Præsternes Ost og Kage.

Plurime venerabilis, nobilissime et amplissime domine Episcopo, collega, amice et frater in Christo conjunctissime. For hans ædle Velærverdigheds sidste gode Missive, mig for nogen Tid siden indhændiget, saavel som oc for den meddeelte Copie af den naadigste kongl. Befaling tacher ieg paa det tiernstvilligste, oc som ieg deraf fornåm hans gode Forset at giøre en liden Tour i Stiftet, saa hafver ieg baade for den Skyld saa oc for min Kieristes store oc langvarig Svaghed, som mig daglig bekymrer oc distraherer, differeret indtil nu derpaa at svare, som venligen begieres udi en god og kierlig Meening at motte optages. Jeg glæder mig ellers, at min høystærede k. Collegæ allerede hafver observeret de Inconveniencier, som ved Qvægtienden her i Landet forefalder; mine Tancher har i det Fald ligesom hans været, at endelig vil være fornøden, at samptlige Episcopi her i Landet unanimi consensu sligt for hans kongl. Majest. ved deris allerunderdanigste Supplication andrager med underdanigst Forslag, hvad mand siuntist raadeligt vaar derudi at giøre, paa det ofver alt her i Landet kunde blifve en Uniformitet. Hvad den Post anlanger, om Præsterne her i Stiftet nyder endnu uden Bønders Modsigelse deris Ost og Kaager efter gammel

Sædvane, saasom mange sligt hos dennem vil disputere, efterdi derom udi Loven iche findes litera expressa som om Degnene, daa svares derpaa tjenestvilligen, at det gaar her i Stiftet ligesaa; thi i det onde skal Bunden snart finde sig oc giøre et. Men som Geistlighedens Privilegier bevilger de Geistlige baade i Kiøbstederne oc paa Landet fremdelis oc herefter som tilforn oc hidindtil at maa nyde oc beholde alle de Immuniteter oc Benaadinger, som de siden Arfveregieringens Begyndelse nydt oc haft hafve etc., og Kongen ellers i Loven har forbedret Tiendens Indkomst saaledis, at endoc skal tiendes af Giæs, Høns, Ænder oc Bie, saa sees iche høyestbm. hans kongl. M. Meening at kunde være, Præsterne noget af deris forrige Indkomst at skulle afgaae. Hvorfor mig siunes, vi kunde giøre en god Gierning, dersom vi samptlig, som i det forige saa oc i dette, paa voris fattige Præsters Vegne indgifve voris allerunderdanigste Supplication. Saasnart ieg kommer nu i nogen Rolighed med min Kieristes Svaghed, som Gud skee Lof nu setter sig noget, skal ieg udi begge forn. Occasioner opsette mine Tancher oc dennem min høystærede k. Collegæ tilstille, at hand oc sit Betenchende vilde tillegge, oc saa vil vi derpaa communicere de andre 2 voris k. Collegis det, at vi samptlig derudi kand giøre et, saa tviles ey, det io kommer til god Effect. Vil saa hermed slutte hannem med velædle Fru Bispinde oc kiereste Børn under guddommelig Varetegt til Siæls oc Lifs langvarig Velstand, forblifvendes

hans ædle Velærverdigheds tjenestberedvilligste
Collega, Ven og Broder i Christo

Viborg udi Hast d. 27 Aug. 1685. S. Glud.

Udskrift: Velædle, velbr. oc velærværdige Doct. Hendrich Bornemann, hans kongl. Maytt.s høybetroede Superintendent over Aalborg Stiftt, min høytærede kiere Collegæ, Ven og Broder i Christo, dette tjenstvilligst.

Aalborg.

Franco.

9.

Fra Biskop E. Grave.

(Kun Underskriften egenhændig.)

Indhold: Om det Kirkegods til Sejerslev paa Mors, Aarhus Skolemester tilhørig.

Summa veneratione suspiciende, nobilissime atque amplissime vir, domine collega, amice et frater in visceribus Jesu nostri conjunctissime atque ἐκ τῶν μὲλῶν dilectissime.

Saasnart hans gode Skrivelse af Dato dend 10 Novembr. sidst afviigte mig bleef indhændiget, hafver Jeg mig effter yderste Mulighed erkyndiget om den Gaard i Seyersløff paa Morsøe, som Anders Mickellssøn paaboer, dens Beskaffenhed, saa vitt Herligheden andgaaer, og fornummed samme Herlighed, ved naadigste Refusion, nogle Aar før end sl. Mag. Krogius døde, at være gifven till Rectoris Embede her i Scholen, med mere, for hvis Jordegodtz, Embedet tilliggende, til Rostienneste er vorden udlagt; men aldrig Jeg hafver seet Originalen, formedelst een Deell om Anno refusionis et gratiæ, saavellsom andet dend sl. Mands Person angaaende, i samme Kongebreef skall være indført, som hand aldrig nogen Tiid hafver ladet mig viide af, førend mand derom nu effter hans Død kommer i Erfaring; og som Boen endnu effter hannem staaer under Forseiling, og idzige Rector Mag. Lauridtz Lauridtzøn nyligen er kommen till Bestillingen, saa hafver hand sluttet, self, saasnart Skiftet efter dend sl. Mand kommer til Ende (som skeer med det allerførste), at reise till Aalborg og da tale med honoratissimo domino Collega om samme Herlighed, hvad heller det kand sælgis og afhændis eller icke. Jeg sender imidlertiid bem^{te} Rectoris Erklæring till mig, hvor udaff min høytærede k. Collega eragter, hvor gierne Jeg efter Begiering ville skaffed fornøjelig Efterretning herom, hvorforre aldting faaer at beroe till bem^{te} Rector scholæ self taler med Eders vellædle Vellærværdighed, som Jeg formoder icke at skulle blifve længe till. Befalende min høytærede Hr. Collegam med aldt kiert værende dend

allerhøjestis milde Varetægt till ald Siels og Legoms beste Velstand.

Forblifvende E. vellædle Vellærværdighed
Aarhus dend 18 Novembr. med ald broderlig oc indtil
Ao. 1685. Dødemn bestandig Kierlighed troe
forbunnden Collega oc Tjenere
Erick Grave.

Udskrift: Vellædle og vellærværdige Mand Doct.
Hendrich Bornemann kongl. Maytt.s velforordnede Super-
intendent ofver Aalborg Stiftt og Doctor udi dend hellige
Skriftt, min høytærede Ven, Collegæ og Broder udi Christo
Aalborg. tiennestflittigst.

Indlagte vare 2 Breve, af hvilke det ene lyder saaledes:

Nobilissime, amplissime domine Episcopo, Mæcenas honora-
tissime, certissime.

Eftersom Vores velædele velærværdige Her Biskop for-
medelst stoer Sorg og Svaghed undskylt ey self kand skrifve,
hafver han anmoedet mig at gifve skriftlig Svar paa en Missive,
hannem fra Eders velædele Velærværdighed tilskicket, an-
langende den Gaard udi Seiersløf paa Mors, hvis Herlighed
hører til Rectoratum scholæ Aarhusiensis, og blant andet be-
giæres at vide Relation om Herlighedens Beskaffenhed og
dens Adkomst. Da, safremt det er den Gaard, som Deres vel-
ædele Velærværdighed meener, findes izige kongl. Maj. Bref
paa den, saavel som fleere Gaarder paa Morsøe, af Dato d.
8 April 1674. Copie af samme kongl. Bref fremsendes
vidimeret af vores velædele velærværdige Her Biskop¹⁾. Aar-
sagen, huorfor der tvifles, om det skal være den Gaard, som
begiæres, er, fordi den findes antegnet med trende under-
skedelige Nafne: i Kongbrevet staar, at(!) Seiersløf Sogn
Mikel Pedersøn, i Eders velædele Velærværdigheds Skrifvelse
findes Anders Mikelsøn, og i den Jordbog, som mig er leveret,
findes en Gaard i Seiersløf i Mors, Maren Andersdaatter.
Dersom Gaarden paa saa kort en Tid sa tit er bortfæst,
begiærer gjerne, mig motte erkyndiges, huo den har bortfæst.

¹⁾ Denne Kopi findes nu ikke.

Sa fremt jeg faar dette at vide, og at det er den Gaard i Kongebrevet indført, som begiæres, skal jeg mig til al Føylighed comportere. Formoder, mig meddeeles en videmeret Copie af den kongl. Commission, mig til Forsvar, sasom mand ey privato ausu kand bruge nogen Kiøb og Sal med perpetueret Bestillingsgods, og at motte notificeres, hvad Td. Hartkorn der i Egnen kand koste, som saledes med Stedsmaal, Sagfald, Ægt og Arbeid og al anden Rettighed, visse og uvisse Rente, er privilegeret. Forblifver stedse nest gudomelig Obagts Forynskning Eders velædele Velærværdigheds lydige og tiennestvildigste

Aarhuus d. 8. Maj 87.

Laur. Lauridsøn.

Sch. A. R.

Udskrift: Velædele velb. og velærværdige Mand Doctor Henric Baarnemand, kongl. høitbetroet Superintendent ofver Aalborg Stift, min høielskelig Patron og Velyndere.

Aalborg.

Franco.

Det andet indlagte Brev lyder saaledes:

Høiædle og velbaarne Herre.

Hans Høiædelheds sampt hans med Collegæ velmeente de dato: Commissionen i Aalborg d. 15 Aprill, er mig vel indhændiget. Forstaar deraf, at de gierne begierede min Sentiment, om ieg med Kirchernes Forsuar om den Herlighed til Michel Andersøns Gaard i Løderup vilde transigere: daa saasom samme Gaards Nafn er mig ganske ubekient, langt mindre finder den i det Schiøde nefnt, som hans May. imod Rytterbønderne fra Læsestoelen allernaadigst lod sig behage lectoribus med at recompensere, kand Jeg dennem aldels ingen Relation derom ydermeere gifue. At Stiftskirchebogen melder samme Herligbed mig at thilhøre, maae derfor være en Irring. Jeg tienner hannem ellers gierne i alle mulige Maade og forblifuer nest Gudbeskiermelsis Recommendation

Hans Høiædelheds tiennestærbødigste

Ryumgaard d. 6 May 1687.

Ingeborg s. Bording.

Udskrift: A monsieur mons. Otte Scheell, sieur de Birchels etc. tres humble.

Birchels.

Uden paa er skrevet med Biskop Bornemanns Haand: Sl. Bordings Arfvinger nætter Herligheden till Michel Andersøns Gaard i Lødderup paa Morsøe till Elsøe Kirche; fornemmes uden Tviff att være lagt Rectori scholæ ad mensam til Refusion for dett Ryttergods fra Rectoratu Aarhusierno.

Uden paa Brevet fra Biskop Grave til Biskop Bornemann, hvori disse to Breve vare indlagte, har sidstnævnte skrevet: Formeenis ochsaa den Gaard i Lødderup (som staar anskreffuen for Lødderup NB som Michel Andersen paaboer) att tillhøre Rectori scholæ meæ, saa der vill intet bliffue att giøre med disse to Gaarde, den i Lødderup oc den i Seierslef (Michel Pedersøn for dum, siden Anders Michelsøn eller Maren Andersdatter), saasom de ligge ad mensam.

10.

a. Fra Biskop H. Bornemann til Biskop S. Glud.

(Brevet helt egenhændigt.)

Indhold: Om det ny Maal.

Nobilissime et conjunctissime domine Collega.

Saasom her forarsages adskillig Konfusion oc Uricthighed udi Stiffed offver dett nye Maal, som effter kongl. Forordning nu offver alt skall bruges, dett, der skiller imellem den gammel Tøndemaal oc den nye Maal, henved half anden Skæppe Korn fast, da vilde Jeg tjenstlig beede min høystærede Hr. Collega, att hand vilde communicere med mig, hvorledis hand holder dett udi sit Stift, om hand lader Kircherne oc andre interesserende miste saa meget paa deris Intrader udi Tiender oc Landgilde, hvilchet da visselig er ingen liden Skade, effterdi Tiender oc Landgilderne ere bortfæst for saa meget meere Korn effter gammell Tøndemaal, eller om min Hr. Collega er aff den Meening, som Jeg, att der bør giøris Ligning paa hves dett gamle Maal indbragte meere, end det nye Maal nu giør, oc det samme bør med den nye Maal tillæggis, saa att baade hans kongl. Mayestetes Forordning om Maalets Brug kand effterkommes, saa oc Kircherne oc andre interesserede med deris Indkomster conserveris. Jeg forventer herom ett Ord fra min høystærede Hr. Collega med Posten strax, at ieg kand vide, hvad resolveris kand, oc i

dett øffrige befaler hannem med Frue oc k. Børn udi Guds trygge Beskærmelse, forblifvende stædse

E. velædle Vellærværdigheds, min høystærede Collegæ oc Broders tiennistskyldigste oc beredvilligste Ven, Broder oc Tienner udi Christo

Aalborg d. 28 Novembr. 1685.

H. Bornemann.

b. Biskop Gluds Svar.

(Ligeledes egenhændigt, skrevet tilbage paa ovenstaaende Brev.)

Plurimum venerabilis Episcopo, Collega honoratissime.

Som Posten, nu dette til mig blef leveret, vaar ferdig strax igien at afgaae, saa beder ieg tjenestvilligst om Forlaadelse, at ieg for Tiden at vinde nu her paa det samme giver min korte Erklæring, som er i alle Maader den samme som min Hr. Collegæ, nemlig, at der bør giøres Ligning paa, hvis det gamle Maal indbragte mere, end det nye Maal nu gjør, oc det samme bør med det nye Maal tillegges, oc den Maade bruger ieg baade med min egen oc Kirchernes Indkomster. I det øffrige forblifver ieg, nest al glædelig Velstands Ynske oc kierligste Hilsen til hans ædle Velærværdighed oc hans Kieriste fra mig oc mine,

Hans velædle Velærværdigheds tiennestberedvilligste Collega, Ven oc Broder i Christo

Viborg d. 29 Novemb. 1685.

S. Glud.

11.

Fra Biskop E. Grave.

(Blot Underskriften egenhændig.)

Indhold: Om det ny Maal.

Summe venerande, nobilissime et ex intimo sensu colende domine Collega.

Det var i alle Maade billigt, at der bleff giort Ligning paa, hvis det gamle Maall mere indbragte, end det nye Maall nu gjør, at det samme med det nye Maall kunde tilligges; men Jeg troer neppelig, man nogen Stedtz i Riiget dette skall kunde obtinere uden seer kongl. Befaling;

thi uandseet Korntienderne i fremfarne Tiider, da det gamle Tøndemaall var i Brug, ere bortfestede med den Villkaar iblandt andre, at de skulle ydis med Top- eller Landgildemaal, saa ere dog de, som Tienderne i Fæste hafver, nu ingenlunde at bringe till at yde Kornet anderledis, end Forordningen af Dato 1 May 1683 formælder, nemlig: »at naar noget aff Ærter, Hvede, Boghvede, Roug, Malt og Biug enten udi Tiende eller Landgilde ydis, da skall Korntønden maalis med Strogmaall og ei med Top, og i Steden for Topperne gifvis et Fierdingkar paa hver Tønde till Opmaall paa dett haarde Korn og halffandett Fierdingkar paa hver Tønde Haure«. Hvis Tiender mit Embede tiliggende belanger, da hafver de, som dennem i Fæste hafver, icke villde lagt een Haandfuld til mere eller anderledis, end Forordningen formælder; og som de, der samme mit Korn sig i Fjor tillforhandlede, udaff een Deel dennem, som Korned ydte, icke bekom uden een strøgen Tønde og ey det Fierdingkar till paa det haarde Korn, hvilcket de ydende da beskuffede mig fra, saa vilde Kiøbmanden icke betale efter dend Taxt, som var sat paa Korned, saasom og Kiøbmændene i højeste Maade sig besverger, at de icke kand betale efter Korntaxten, formedelst dette nye Maall er flux mindre end det gamle, med mindre mand ville gifve dennem visse Tønder Korn till Opboed, eftersom mand kand accordere med dennem. Endnu hafver Kierckeværgerne her udi Stiftet indtet ført sig till Afkortning paa Tienderne eller Landgielden for dette nye Maals Skyld; thi som Sognemændene, hvor Kongen self hafver jus patronatus til Kierckerne, fast ofver aldt hafver deris Tiender i Fæste, saa kand Kierckeværgerne sammestedtz icke føre Kierckerne noget till Afkortning for Maaleds Skyld; thi som de med Sognemændene ere interesserede i Tiendens Leverance, saa mager de det vell saa med de andre Sognemænd, at de blifve skadesløs; men hvad andre belanger, som hafver Kiercketienden i Fæste og tager Tienden paa Aggeren, der skall de vell icke beqvenne sig at gifve een Haandfuld

mere till Kiercken end efter det nye Maall, hvorved enten Kiercken eller Kierckevergerne da rammer Skade. Kunde een kongl. Befaling forhverfvis, at hvis det gamle Maall mere indbragte end det nye, skulle med det nye Maall tilligges, skeede Kierckerne og andre Interesserende et stort Gafn, saasom de dog ellers ved deris Indkomsters i disse besverlige Tiider Formindskelse paa mange Steder fast maa aftage.

Jeg paa det allerflittigste commenderer min høytærede kierre Collegæ Hr. Christen Friis, som er Proust og Præst udi hans Stift¹⁾, hvis meget hæderlige sl. Forældre hafver altid været mine trofaste Venner, og de sl. Folckis Børn samptligen saa vell lyckedis, at faae Forældre i dette Riige hafver haft dend Glæde aff deris Børn som de sl. Folck, og som Hr. Christen Friis bær Naffned efter sin Fader, saa veed Jeg, at hand i Oprigtighed og ald præstelig Adfær ligner hannem. Hvad Vellvillighed honoratissimus dominus Collega hannem beviiser, skall Jeg interpretere, som det mig self var beviist, og ligge Vind paa, hvor Jeg igien nogen af de, hand vell vill, min Tienneste kand beviise. Befalende min højestærede Collegam med Kierreste, elskelige Børn og gandske Huus i dend allerhøyetis Varetægt troehierteligen.

Nobilis^æ T. Rev^{tiæ}

Aarhus dend 10
Decembr. Ao. 1685.

voto factoque addictissimus
Ericus Grawius.

12.

Fra Biskop S. Glud.

(Kun Underskriften egenhændig.)

Indhold: 1. Om det ny Maal. 2. Om Fredericiæ Kirke og Skoletjenere.

Nobilissime et amplissime domine Episcopo, collega, amice et frater in Christo conjunctissime.

For hans ædle Velærværdigheds sidste gode Missive tacher ieg tienestvilligst saavelsom og for hans fortrolig

¹⁾ Blev 1669 Præst i Boddum, Ydby og Hurup i Thy og 1683 Provst i Refs Herred, var Søn af Christen Nielsen Friis, Præst ved Frue Kirke i Aarhus.

Communication det nye Maal anlangendis. Jeg skal i det Fald giøre det samme [som] hand og med allerførste derom indgifue min underdanigste Supplication, og tuillis ey derpaa, jo erlangis en naadig Resolution. Anlangendes min høyærede Hr. Collegæ Begiering, som er at vilde vide, om Ordinandi endnu udi dette mig allernaadigst anbetroede Stiftt gifuer den Gebühr til Fridericiæ Kircke og Skole-tienere, som dennem for nogen Tid siden, nemlig d. 23 April Ao. 1678, af hans kongl. Maytt. allernaadigst er vorden beuylget, da gifuis derpaa til tjenstlig Giensuar, at Ordinandi her i Stifttet betaler endnu alt sligt ligesom tilforn, og seer ey, det anderledis kand forstaaes; thi vilde vi dermed holde inde, saa virches strax paa ny en kongl. Befaling, og som det er et Privilegium à parte, saa sees ey, de derudi ved Loven kand præjudiceris. I det øfrige forblifuer ieg nest al Lychsaligheds og et glædelig nyt Aaers Ynske ofuer hans ædle Velærværdighed med velædle Kieriste og ganske Familie.

Hans ædle Velærværdigheds tjenestberedvilligste Collega
oc Broder i Christo
Wiborg d. 14 Januar Ao. 1686. S. Glud.

13.

Fra Biskop E. Grave.

(Kun Underskriften egenhændig.)

Indhold: 1. Om det ny Maal. 2. Om Fredericiæ Kirke- og Skole-tienere. 3. Om Stiftsskriverens Betaling og Løn.

Nobilissime summaque veneratione suspiciende domine Episcopo, amice et frater conjunctissime, tenerrime semper dilecte.

Jeg ønsker af alt mit Hierte, at Herren af Himlene udi dette nyligen begyndte saavellsom mange efterfølgendis Aar vill ofvergyde hannem og hans Kierreste og Børn med ald Vellsignelse, saa Godhed og Barmhertighed maa følge dennem alle deris Liffvis Dage, indtill de niude ævig Ære og Salighed i Ærens og Herlighedens Riige.

Jeg tacker min høyærede kierre Collegæ tiennestvilligst for sin troefaste Communication andlangende dend till-skickede Concept af hans underdanigst Supplication om det nye Maalls Forskell fra det gamle etc. Det var vell værd at ønske, at Universitetet udi Kiøbenhaffn ville tage Haanden i med os og supplicere med; thi som her udi Stifttet er meget Jordegodtz, som adskiellige høye Ministri, der ere i stor Gratia hos hans kongl. May., ere Proprietarier till, saa er ufeilbar, at Bønderne, som skall levere till Kiercker, Hospitaler etc., faaer stoer Assistance aff deris Hosbonder, at de icke skall komme till at yde anderledis, end Forordningen om det nye Maall formelder. Jeg er till Sinds, førend Jeg supplicerer, nu strax med Posten at skriffve magnifico Rectori till, at hand ville conferere med Bispen Doct. Baggero om denne Materie, at de tillige ville supplicere og uden Ophold lade mig vide deris Tancker og Intentioner her udi, hvor paa Jeg strax vill tage Resolution. Bekommer dominus Collega imidlertid god Resolution paa sin Supplique, lader hand mig det da vell viide.

Till Fridericiæ Kiercke- og Schole-Tiennere gifvis endnu her udi Stifttet aff hver, som till Præste-Embede ordineris, 2 Rixdr.; thi saadan kongl. Bevilgning blifver vell uforandret, efterdi det er een Deel af Betienternis Løn, er og i fremfarne Tider udi Scholemesternis ibm. Bestallingsbreffve indført saaledis at skulle niude; thi endog Loven mælder indtet her om, saa ophæfver dend dog icke endten saadanne kongl. Maytt.s naadigste Bevilgninger eller particulær Breffve, men alleen forrige Love, Ordinancer, Recesser og Forordninger. Kongl. Maytt.s Kierckeskrieffver her udi Stifttet hafver kongl. Bestallingsbref, daterit førend Loven er udgifven, at hand skall niude 1 Slettdr. aff hver Kiercke, som hans kongl. Maytt. self hafver Jus till. Nu forholder een Deel Præster og Kierckevergere hannem de $2\frac{1}{2}$ R og meener, hand bør at nøjes efter Loven med 1 Rixort. Jeg understaaer mig icke at korte hannem noget af det, Kongen naadigst har bevilget hannem, ønskende dog gjerne, at

dominus Collega ville lade mig vide, hvad deris Kierckeskrifver aarligen niuder, og om hand har taget skriftlig Bestalling af hans kongl. Maytt. self. Vill her med slutte, troehierteligst befalende min høyærede kierre Collegam med vellædle Kierreste, Børn og gandske Familie dend alleryestis milde og mægtige Varetægt till ald Siels og Legoms beste Vellstand, og forblifver stedtze

E. ædle Vellærværdighedz i ald Oprigtighed thjenist-Aarhus dend 9 villigste Collega, Broder oc Tjenere
Januarij 1686. Erick Grave.

14.

Fra Biskop E. Grave.

(Kun Underskriften egenhændig.)

Indhold: 1. Om det ny Maal. 2. Om Brandstyr til Trondhjems Kirke.

Jeg vill ved denne min Skrifvelse lade Eders ædle Vellærværdighed viide, at [Jeg,] ligesaa snart som Jeg min kierre Collegæ sidst hafde tillskreeved, ved neste Post efter fremsente min underdanigste Supplication, formældende om Tilleg paa det nye Maal, udi dend samme Meening som Eders ædle Vellærværdigheds Supplication. Jeg hafver imidlertid urgerit paa at faae nogen Svar der paa, men indtet endnu fornummed till førend i Onsdags sidst afviigte med Posten, da Skrifvelse fra een god Ven andkom till mig, at Hr. Etats Raad Luxdorff hafde svared, at udi denne førstkommende Uge skulle min Supplication blifve indgifven i Collegio og strax der paa følge Resolution. Hafver nu honoratissimus dominus Collega faaed nogen Resolution paa sin Supplique, bad Jeg gierne, han ville lade mig det viide, det hannem og af mig skall vedderfaris, saa snart nogen Resolution her andkommer.

Jeg viste gierne, om Borgem. og Raads i Trundhiem Fuldmægtige hafde faaed Brandstyr till bem. Trundhiems Kierckis Reparation af Kierckerne udi Eders Stift. Her i Stiftet er det for de mange Eleemosynarier og Kierckernis

slette Tilstand besverligt at udbringe. Imidlertid hafver bem. Fuldmægtige forhverved kongl. Befaling till mig, at Jeg skall svare till Restancerne, om Jeg dennem icke inden 1 Fierding Aars Forløb fra Konge Breefvedtz Dato indskaffer. Jeg maa formedelst min Svaghed og adskiellige Forhindringer her med afbryde. Befalende Eders ædle Vellærværdighed med vellædle Kierreste og Børn dend allerhøyestis Varetægt till Siel og Liff troehierteligen!

Stedtze forblifvennde minn høytærede Hr. Collegæ udi Aarhus dend 12 Martii ald Oprigtighed thienistevilligste
Ao. 1686. Venn, Broder oc Tjenere
Erick Grave.

15.

Fra Biskop H. Bagger.

(Kun Underskriften egenhændig.)

Indhold: 1. Om Bededagene, anordnede d. 7. Maj 1686. 2. Kollekt til Helsingørs fattige.

Salutem in Christo Jesu!

Vir summe reverende, nobilissime, amplissime, domine collega, amice ac frater in Jesu Christo conjunctissime.

Saasom hans kongl. Maytt. nu for otte Dage siden har naadigst resolveret, at en ordinaire almindelig Bededag aarl. skulde forordnis oc til en vis Tid beskiches, saa har ieg dertil underdanigst opsat adskillige Texter, hvoraf hans Maytt. naadigst har behaget at udvælle disse hosfølgende, som ere saa vit almindelige, at de kand skicke sig paa alle Tider, hvor efter oc Bønnen, det meeste skee kunde, i største Eenfoldighed er indrettet, oc viste ieg ingen beqvemere Tid dertil at kunde forordne end dend, som dertil i Forordningen er determineret, nemblig den fierde Fredag effter Paaske. Thi enddog dend indfalder i Bondens bæste Pløye- oc Sæde-Tid, saa kand det dog lidet hindere for een Dag, om det ellers til Hinder skulde udleggis. Thilmed var ingen beleyligere Tid for hans Maytt. self, som gierne ved den Tid om Aaret gjør endten een eller

anden Reyse oc vilde dog heldst forrette samme Devotion her, førend hand reyste, saa at ieg formoder, honoratissimi domini Collegæ finder det som beleyligste oc ellers interpreterer alting til det bæste. Gud forleene os sinn Aand oc Naade til een retskaffen Poenitentze, at Landet maatte komme i Venskab med hannem igien oc under sine svare Byrder mildelig soulageris. Skulde noget være indkommen eller oc nu til Paaske indkommer for Helsingørs fattige, bad ieg meget tienstl., at det forderligst maatte efter rigtig hosfølgende Specificationer indsendes, eftersom mand er i største Trang derfor. I det øfrige befaler Jeg Eders edle Velærværdighed den allerhøyste Gud til kraftig Beskermelse ofver ham oc hans gandske Huus, oc stedze blifver,

Eders edle Velærværdigheds tjenstberedvilligste
Collega, Ven oc Broder i Christo

H. Bagger.

16.

Fra Biskop S. Glud.

(Hele Brevet egenhændigt.)

Indhold: Beregning af Præsteenkers Pension.

Plurimum venerabilis, nobilissime et amplissime Episcopo.

Ret som Posten vilde her fra afgaae, blef mig først fra Postmesteren tilstillet hans ædle Velærværdigheds angenemme Missive med Begiering, at som vi udi en Dom afsagt her til Provstemodet i Onsdags nest forleden anlangendes Pension til en Præsteenche af Kaldets visse Indkomst efter Loven lib: 2 c. 13 art. 10 iche hafver extenderet Afgiften til Præstegaardens Afvel, ieg hannem daa vilde forstendige, hvorpaa samme Dom vaar grundet, saa gifves min velædle Hr. Collegæ herpaa til venligst Giensvar, at ieg ingenlunde kand fatte Lovens Meening at være denne, at ved Kaldets visse Indkomme, hvoraf Enchen skulle hæfve en ottende Part, skulle forstaaes videre end Offer paa de

3 høje Fester, Korntiende, Qvægtiende saavelsom Paaske oc S. Hansrente oc Landgiæld af Annexpræstegaardene, som alene kand regnes for en visse Indkomst, oc iche Præstegaarden, hvor Præsten boer, som Loven siger lib. 2 c. 12 artic. 1 Præsterne at skulle beholde fri med al sin Rettighed og rette Tilliggelse; thi ellers siunes det, som Præsten vaar Enchens Slave, saa ieg derfor gjør Forskeel paa Indkomsten af Kaldet, som Loven mentionerer loco supra citato oc Sognefolchene arbeyder for, oc paa Indkomsten af Præstegaarden, som hentes oc vindes med hans egen store Arbejd oc Bekostning. Hæc igitur duo sunt disparata. Dette er udi største Hast mit ringe Betenchede udi den Post, og udi andre Tancher falder ieg iche, uden det til høyeste Ret anderledis vorder forklaret. Hermed vil ieg slutte min høyærede k. Collegam med kieriste Frue oc Børn under guddommelig Protection til Siæls oc Lifis langvarig Velstand.

Forblifvende herhos hans ædle Velærværdigheds
beredvilligste Tiener, Collega oc Broder i Christo
Viborg d. 10 Octob. 1686. S. Glud.

17.

Fra Biskop S. Glud.

(Kun Underskriften egenhændig.)

Indhold: Om Dragonhestene af Præstegaardene.

Plurimum venerabilis, nobilissime et amplissime domine Episcopo, collega, amice et frater in Christo Jesu longe conjunctissime.

Saasom det haver behaget voris allernaad. Arve-Konge oc Herre ved sin naad. Forordning af d. 28 November sidstafvigst Dragone-Hesters Udreedelse at paabiude, som og strækker sig til Præster- og Degneboligers Hartkorn, som hannem self noksom er bevist, da som sligt har og Udseende til min højtærede k. Collegam saavelsom mig, saa vidt hver af os har tvende Kald paa Landet, det eene pro officio, det andet til voris Residences Vedligeholdelse,

saa tvilis ej, Hr. Land-Commissarius jo oc skal staae derpaa, at vi af bem^{te} Kald oc skal udreede voris Contingent ligesom Præsterne, hvorfor Jeg ønskede meget gjerne at vide, hvad min velædle Hr. Collegæ Tanke herom mon være, om hand uden nogen Remonstration sig dertil vil beqvemme, eller oc hand kand agte fornøden til Befrielse i saa Maade en Memorial med sine dertil tienlige Motiver derom til de gode Herrer i Rente Cameret at indgive, saasom det uden foregaaende Decision fra dennem ej ellers vil passere. Dog Jeg frygter, vi derudi faae liden Trøst. Men om saa var, min velærværdig Hr. Collega sig til det sidste skulde resolve, da vilde Jeg gjerne derudi gjøre eet med hannem, hvorfore, om hannem da behagede at opsette Memorialen til begge voris Underskrivelse oc saa sende mig dend, skal Jeg dend saa vit muligt befordre. Jeg vil herpaa med første Post hans ædle Velærværdigheds gode Svar ervarte, visselig formodendis, hand mig herom sin Meening oprigtelig communicerer, oc ellers alting udi beste Meening optager, hvorimod Jeg forbliver, nest langvarig glædelig Velstands Ynske oc flittigste Hilsen til hannem sambt hans velædle Frue og Børn fra mig og min Kiærteste,

hans ædle Velærværdigheds tjenestberedvilligste

Collega, Ven oc Broder i Christo

Viborg d. 13 Decembr. 1688.

S. Glud.

I Brevet er indlagt følgende Koncept til Svar fra Biskop Bornemann:

Nobilissime et maxime venerande domine Episcopo,
domine collega, amice et frater in Christo conjunctissime.

At svare nobilissimo domino Collegæ noget udi den største Hast tienstligen paa hans angenehme og meget ærede af 13 hujus anlangende den paa Præste- og Degneboligers Jorde, efter Landmaalingens Taxt, nu nyligen paa budne Dragone-Skat, da skulle min uforgribelig Mening om de tvende Kald her udi Stichtet, som til Bispestolen ere perpetuerede, blifve denne: at, eftersom mine Indkomster og Præsternis Udgifter af samme Kald nocksom ere saa

billigen og lideligen modererede, at de derved uden Klage-
maal kunde subsistere, og de selv hafver ald Nytten og
Gafnen af Præstegaards Aflingen, da kunde de vel icke
undslaae dennem derfra, at de jo selv ogsaa maa svare
deraf til denne Skat. Mand bær dog Byrden selv noch,
naar der leggis Skat eller Princessin-Steure paa Tienderne,
som vel icke vil blifve langt borte; dog er dette ickun saa
løselig min Tancke først, den Jeg icke skal staae saa fast
paa jost, dersom Mig foreleggis andre vigtige Argumenter,
hvorved Jeg kand siunis, mand bør resolve anderledis.
Beder derfor tjenstligst, at nobiliss. et honoratiss. dominus
Collega ubesværgt med et Ord vilde lade Mig vide som
snarest, om hand blifver af samme eller andre Tancker,
at voris Resolutioner udi denne Post maatte accordere.
Imidlertid forblifver Jeg, nest ald selftæchelich og bestandig
Velstands Ynske og tjenstvilligst Resalutation fra Mig og
min Kiærste til hannem, velædle Frue Bispinden og k.
Børn.

Aalborg d. 15 Decembr. 1688.

18.

Fra Biskop S. Glud.

(Kun Underskriften egenhændig.)

Indhold: 1. Om Enkepensionens Beregning. 2. Om Græsset paa
Kirkegaardene. 3. Om Præsternes Vederlag i Korn for Vin og Brød

Plurimum venerabilis, nobilissime et amplissime domine
Episcopo, collega, amice et frater in Christo Jesu longe
conjunctissime!

Min højtærede Hr. Collegæ meget angenemme Skrivelse
af Dato 19 hujus er mig i Dag otte Dage indhændiget, oc
som Jeg siden med adskilligt haver været forhindret, saa
begieris paa det tjenstvilligste, det ej ilde motte optagis,
at Jeg ikke tilforn har aflagt min skyldigste Taksigelse for
min højtærede Hr. Collegæ store Høflighed oc Bevaagenhed

mod dend bevidste Person Anders Brasen¹⁾, for hvilken Jeg forleden intercederede, at Ordinationen det længste, mueligt kunde være, motte vorde opsat; Jeg formoder, at hand igien, efter min højtærede Hr. Collegæ Villie oc Velbehag, skal bevise sig saa føjelig oc tienistvillig mod Enken, som begieris kand.

Hvad sig ellers min højtærede Hr. Collegæ hans Propositiones angaar, hvor udi hand vil lade sig behage at høre mit ringe Betænkende, hvorledis dermed udi Viborg Stiftet forholdis, da 1) niuder Præste-Enkerne her i Stiftet deris Pension af Paaske oc St. Hans Rente, saasom det, der ej siunis at kunde anseeis anderledis end endeel af Kaldets visse Indkomster. 2) Græsset paa Kirkegaardene anlangende, da skal det nok tilforn have fuldt Præsten, som iblandt andet er at fornemme af et her udi Stiftskisten forefundne Bref fra Superintendenten her i Viborg, dateret Torsdagen for St. Johannis Baptistæ Dag Ao. 1550, hvorudi hand efter derom tilforn ergangne Capitels Dom tilholder Værgerne til Gunderup oc Nøfling Kirker at lade Præsten uden Modsigelse oc Forhindring niude oc beholde bem^{te} Græs²⁾; hvor Kongen endnu self haver jus patronatus, er ingen, som i saa Maade opponerer sig mod Præsten; men hvor andre haver Jus, bemægtige Patroni sig Græsset paa de fleeste Steder oc bortleje det til Bønderne, saa Præsten intet niuder deraf. 3) Kornet angaaende, som hos hans kongl. Maytt. endnu beholdne Kirker til Brøds oc Viins Vedligeholdelse er deputeret, da haver Jeg længe hafft de samme Tanker, som min Hr. Collegæ, nemlig at det ufeilbar paa de fleeste Steder vil forbedris, saasom Præsterne iligemaade her i Stiftet besværges sig ej at kunde niude dend Afslag, som hans kongl. Maytt. det til Sacramentets Brug nødvendige Viin allernaad. har forundt,

---

¹⁾ Anders Olufsen Brasen, der var Hører i Viborg, blev 1690 Præst i Galtrup og Østerjølby paa Mors.

²⁾ Brevet selv er aftrykt i Heises Diplom. Viberg. S. 277—8.

oc derfor ej heller uden deris egen Skade for dend sædvanlige Kornqvanto det at kunde forskaffe. Hvis ellers noget andet kand være, som Jeg kand gratificere min højtærede Collegæ udi, er det mig hiertelig kiært, at hand dristeligen vil befale, saasom Jeg altid, nest ald glædelig Velstands Ynske, forbliver

hans velædle Høyærværdigheds tjenestberedvilligste

Collega, Ven oc Broder i Christo

Viborg d. 27 Julij 1690.

S. Glud.

Af det foregaaende vil det have vist sig, at der var en Sag, som særlig laa Biskop Bornemann paa Sinde, nemlig Bestemmelserne om det ny Maal efter Forordningen af 1 Maj 1683, hvilke nærmere ere anførte ovenfor i Brevet Nr. 11 fra Biskop Grave. Om denne Sag findes endnu nogle Aktstykker i Aalborg Bispearkiv, som her meddeles for Fuldstændighedens Skyld.

I. Brev fra O. Römer til Biskop Bornemann.

(Hele Brevet egenhændigt.)

Welædle ærværdige Herre, høyærede Hr. Biskop.

Efftersom en Eders Velærværdigheds Supplication aff den 30 December 1685 om dend Underskeed, der skal befindis imellem de gamle och ny Tønder til Kirchers, Skolers och deris Betientis Præjuditz, er aff hans kongl. Majestet allernaadigst remitterit til min allerunderdanigste Erklæring, af Cancelliet d. 11 Janv. 1686, och ieg derom behøver Eders Ærverdigheds udførligere Information, om slig Underskeed, som i fornefnte Supplication angifvis paa 5 Fierdingkar, bestaar i Tøndernis Storlighed heller i Maaden at maale med; thi om Tønderne nu skulle findes et eneste Fierdingkar, ja et Ottingkar mindre end den gamle, da er der uden ald Tvifl Feyl enten paa dend gamle Tønde heller paa dend ny; thi de bør icke at have nogen mærcheligh Forskiel, hvorum der vilde havis videre Underretning fra de, der gjør Profession aff Korn at maale. Men om paa dend anden Side slig Underskeed skulle bestaae udi Maaden at maale med, som

udi at maale med Top och uden Top och andet saadant, var at ønske, at derom och bleff meddelt udførlig Underretning, besynderlig effterdi slige Klagemaal ochsaa fra adskillige andre Steder ere forebracte, och som Maalet paa adskillige Steder i Rigit kand have verit aff underskedelig Beskaffenhed, var meget got, at mand sich fornøden Kundskab allevegnefra. Hvorom Eders Ærværdig. bliver saa god at lade mig vide med et Par Ord, hvad hannom kand være bevist, at ieg dis udførligere kand formere min allerunderdanigste Erklæring til videre allernaadigst Resolutions Erlangelse.

Jeg forbliver altiit Eders velædle Ærværdigheds
Kiøbh. d. 23 Janv. 1686. skyldige och tilforbundne Tiener
O. Rømer.

2. *Biskop Bornemanns Erklæring herpaa af 30. Januar 1686 lyder saaledes efter et egenhændigt Udkast:*

Velædle og velb. Hr. Assessor, højtærede Schwoger og hulde Venn.

Jeg fornemmer af hans angenemme de dato 23 Jan. 86, at min om det gl. og ny Maals Undersked paa Kierchernes og Geistlighedens Veigne her af Stifted d. 30 Decembris forleden Aar allerund. indgifne Supplication til hans gode Erklæring er naadigst remittered, hvorfor hand begierer min udførlige Information om dend i form. Supplication angifne Underskeed paa 5 Fdk. etc., da lod Jeg strax i Gaar dend samme Thime, hans gode Bref mig til Hænde kom, hændte Aalborg Byes beskichede og ædsvorne Kornmaaler med 2de sine ædsvorne Undermaalere (efftersom Hr. Assessor skref, at der vilde hafves Underretning fra dem, som gjør Profession med Korn at maale) og lod dem i Byens Kæmneres og en anden god ærlig Borgeres og Handelsmands Paasiun og Nerværelse ligne og passe dend nye Thøndes Maal (som Jeg fra Borgemester Brunow her i Byen, med 3de Jerngiorde og 2 Jernanchere ved, ligesom hand sagde, dend fra Kiøbenhavn var hidofver sændt, for 5 Rd. 4 β hafver kiøbt) med dend gamle og før brugelige Thøndes Maal, og det icke med een Tønde alleene, paa det ingen Bedrageri skulde være derhos, men med 2de Thønder, dend eene brændt og afretted A° 80,

dend anden A° 83, ja iche alleene med en, men med 3de Ommaalinger, paa det alting kunde vides rigtig; og da funde samme Gotfolch dend Underskeed derpaa, som de udi hosfølgende videmerede Instrument (efftersom Originalen er hos mig indtil videre Ordre) hafve fra sig beskrefven gifved, saa at deraf sees klarlig, at Underskeeden kommer baade af Thøndernis Ulighed (thi dend gl. Thønde er med struggen Maal fuldt et F.kar rommere og større end dend nye Tønde) saa og af Maaden at maale med; thi Thoppen, som hand veed alle Landgilder og Tiender fordum blefve ydte med, skiller fra det Maal, som paa Landgilder og Tiender med det Fierdingkar nu er sat, med en fuldkommen struggen Skieppe. Og, at Jeg om alting kand testere des sandfærdigere, hafver Jeg self standet hos og seet, at Thønderne iche det mindste ere rørdede eller skuddede, men Maalingen er skeet saa sagt og retfærdig, som skee kunde, saa min Angivelse nochsom skal findes ret. Hvorfore, mens Kiercher og Skoler saa høvelig interesserer her udi, og mand iche vel kand sætte Kornkiøbet (som her udi Stiftet endelig for Handlingens og Seyladtzens Skyld skal sættes med første aaben Søe in Februario) før nogen Resolution kommer herpaa, effterdi Taxten paa det nye Maal vil falde proportionaliter saa meget ringere, som alt vill gaae ud ofver Kiercherne, da vil jeg baade bede og forhaabe, at nobiliss. D. affinis haster med Erklæringen, paa det hans Maytt^s Resolution forderligst kand bekommes til eller fra. Og i hvorledes det falder ud, saa hafver Jeg liberered conscientiam indicando. Forblifver i det øfrige nest ald Velstandtz Ynske ofver hannem med Kiereste og alle gode Venner
Aalborg dend 30 Jan. 86.   hans thienestberedvilligste T.

3. Den i ovenstaaende Skrivelse omtalte Attest fra Kornmaaleren lyder saaledes:

Anno 1686 den 29 Januarij hafve vi underskr. Indvaanere her i Aalborg, nafnlige Christen Nielsøn Hundt, Byens Kemner, Søfren Søfrensen Kiær, Borger og Handelsmand, samt Vilhelm Rafn, kongl. Maytt. forordnede Kornmaalere, med tvende hans andtagne Undermaalere, nafnlige

Thomas Enwoldson og Madtz Søfrensøn, efter hans veledle Velærværdighedtz Dr. Henrich Bornemanns Begiering udi hans Huus her i Aalborg ved rigtig Grandskning og Maal ofver-
slaget og lignet det nu allernaad. paabudne nye Landgl. Maal med det tilforn gamle og brugelige Landgl. Maal, og da hafve vi befundet foreskr. nye Thønde, hvilchen vi trende Gange lignede med tvende Aalborg Byes gamle afrettede og brændte Kornthønder, den eene afrettet og brændt A° 1680 og dend anden A° 1683, at være, naar dend nye og gamle Thønde begge opmaales med struggen Maal, en Fierdingkar nye Maal ringere end den gamle Maal. Mens naar vi opmaalte dend gamle Thønde med sædvaanlige Landgl. Maal, som var med løs Thop Maal, da var dend nye Thønde Landgl. Maal, som er en strugen Thønde, med en Fierdingkar i Steden for den gamle Landgl. Maal, fuldkommen en Skieppe nye Maal ringere end den gamle Tønde Landgl. Maal, saa der skaarter paa det nye Landgl. Maal, at det ey kand importere saa megit som det gamle Landgl. Maal, fult femb Fierdingkar nye Maal. Dette saaledis som forskrefvet forklæres i Gudtz Sandhed at hafve sig, vidne vi under vore egne Hænder og videre ville vedstaae, hvor og naar af os begieris. Dat. Aalborg d. 29 Januarij A° 1686.

Christen Nielsen. Søffren Søffrensøn. W. Raffn.

4. *Endelig foreligger der følgende Brev fra Hs. Excell. Wibe:*

Vellærværdige Hr. Biskop.

Jeg haver Eders Velærværdighed høyligen att tacke for den angenemme Skrifvelse af dato d. 21 Aprilis sist forleden, hvorudi Eders Velærværdighed begierer den indgifne allerunderdanigst Supplication om det nye og gamle Maals Ligning att maatte komme till Expedition. Da saasom dett er remitteret till eendeell Commissarier, som saadant haver att foretage, og deris Resolution ey endnu er indkommen, saa er dermed alleene for des Aarsag saa længe bleven opholdt. Forsikrødes Eders Velærværdighed, att saa snart deris Erklæring derom indkommer, dett da ey skall blive efterladt og till en god Expedition vorde befordrett. Ellers vill Jeg formode, att hans Maytt.z allernaadigste Befalinger om Qveg-

tienden og anden Smaa Redsell ere hans Excellence Stiftamtmanden allerede kommen till Hænde, hvorved Geystligheden nocksom skall finde den Soulagement, de ynsker. Jeg skulle vell lunge siden have adviseret Eders Velærværdighed herom; men som en og anden Affaire hindrer mig min Skyldighed saa pointuellement udi Agtt att tage, som Jeg vell burde, saa vill Jeg formode, Eders Velærværdighed ey tillregner mig det till nogen Forsømmelse, saasom Jeg ey skall manquere i att temoignere den Passion, med hvilken Jeg nest ald Velstands Ynske forbliver

Eders Velærværdigheds

Kiøbenhafn d. 1 Maji A° 1686.

beredvilligste Tiener

Wibe.

Sluttelig skal endnu kun tilføjes, at der ikke ses at være sket nogen Forandring, før den ny Forordning om ny Vægt og Maals Indrettelse og Vedligeholdelse udi Danmark og Norge udkom den 10 Januar 1698.